

Citation:

J.H. Thiel, Levensbericht W.W. Tarn, in:
Jaarboek, 1957-1958, Amsterdam, pp. 257-265

HERDENKING
VAN
SIR WILLIAM WOODTHORPE TARN
(26 Februari 1869—7 November 1957)

Wij kamergeleerden hebben vele vrienden, over de ganse wereld verspreid. Wij hebben hun werk dagelijks in handen en uit dat werk leren wij hen grondig kennen; maar vele van hen ontmoeten wij nooit: wij weten niet, hoe zij eruitzien, wij kennen noch hun stem noch hun ogen noch het spel van hun handen. M.a.w. wij kennen hen bijzonder goed en tegelijk helemaal niet. En als wij dan op een kwaad moment horen, dat één van hen is heengegaan, dan hebben wij het gevoel, een goede vriend verloren te hebben, die wij goed en toch niet gekend hebben en die wij alleen nog maar een laatst vaarwel kunnen naroeven in de eeuwigheid. Misschien is het ook wel goed zo: geleerden en scheppende kunstenaars (Tarn was beide) kent men uit hun werk.

Zo is het mij met Tarn vergaan. Ik heb hem lange jaren uit zijn werk gekend, maar ik heb hem nooit ontmoet; over zijn persoon en leven weet ik, behalve wat zijn publicaties daarover leren, niets dan wat hijzelf in *Who is who* loslaat — en dat is weinig genoeg — en wat ik door informatie uit Engeland ben te weten gekomen ¹⁾. Voorts heb ik tweemaal in mijn leven een kort briefje van hem gehad (natuurlijk kort: Tarn was *altijd* kort van stof; het was één van zijn cardinale deugden), en één daarvan bestond dan bovendien nog uit een — zij het milde — terechtwijzing. En dat is alles.

Een wonderlijk man, Tarn. Hij was eigenlijk een man zonder loopbaan. In 1869 geboren, Etonian, na Eton klassieke studies te Cambridge (Trinity College) tot 1892, daarna rechtenstudie te

¹⁾ Het zijn met name Sir Frank Adcock en mijn vriend Prof. A. W. Gomme, die mijn vragen bereidwillig hebben beantwoord.

Londen van 1892 tot '94: om het in het Engels te zeggen — ik kan hier niet treden in de eigenaardige vormen, die de rechtenstudie in Engeland vermag aan te nemen, of de oorzaken daarvan — 'he read for the Bar (rechtenstudie '92-94) and was called by the Inner Temple' (wat wil zeggen dat hij praktisch als 'Barrister-at-Law' begon uit te oefenen). Hij was een aantal jaren advocaat en maakte snel naam — geen wonder, gegeven zijn uitzonderlijke gaven —, toen een ernstige ziekte met één slag aan zijn loopbaan een einde maakte. Hij herstelde, zij het langzaam, maar hij keerde niet tot de balie terug; evenmin heeft hij ooit als classicus een functie aan een universiteit gehad. Gezien zijn brillante gaven, had hij m.i. hoogleraar in Oude Geschiedenis kunnen worden aan welke universiteit ook: men zou om hem gestreden hebben. Dat hij dit *niet* werd, wijst er dus op, dat hij het niet wilde. Hij heeft meer dan de laatste 50 jaren van zijn leven gehuisd in Schotland, het vaderland van zijn vrouw, dat in zo sterke mate zijn liefde had, eerst in de buurt van Dingwall, daarna bij Inverness. Over genoeg eigen middelen beschikkend om een onafhankelijk bestaan als geleerde te leiden, verdeelde hij zijn tijd tussen de plichten en genoegens van de country gentleman enerzijds en stugge wetenschappelijke arbeid anderzijds.

Men kan natuurlijk jammeren over het feit, dat Tarn's loopbaan als advocaat na een aantal veelbelovende jaren voor goed werd afgebroken. Inderdaad, wat een eminent rechter zou hij met zijn ragfijne analytische vermogens aan het eind van zijn juridische loopbaan hebben kunnen opleveren! Als men zijn werk leest, *hoort* men hem soms a.h.w. een netelige zaak voor de jury uiteenrafelen in een meesterlijke 'summing up'; wat dan intussen weer bewijst, hoe sterk zijn historische arbeid is bevrucht door zijn juridische scholing. Men kan het ook betreuren, dat in hem met zijn scherpe geest, zijn gezonde humor en zijn levendige karakter een voortreffelijk hoogleraar is verloren gegaan. Maar wat voor zin heeft het om na te kaarten? In de ban van een zware ziekte heeft Tarn voor zich de weg gekozen, die hij de beste achtte. En men kan waarlijk niet zeggen, dat het een doodlopende weg is geweest. Hij

had zijn enorme gaven zonder enige moeite kunnen sterilizeren door de ene kant van zijn Schotse bestaan te verabsoluteren, d.w.z. door zich uitsluitend te verdiepen in de genoegens van het tuinieren, jagen, vissen en wat dies meer zij. Het wonderlijke en bewonderenswaardige is nu juist, dat hij dit *niet* deed, maar *ook* een geleerde van groot formaat werd. Die categorie van loslopers, die in hun vrije tijd a.h.w. voor hun plezier de wetenschap op hoog niveau beoefenen (met name ook op het gebied van de klassieke studiën), vormt één van de meest aantrekkelijke exponenten van de Britse civilisatie: in dit illustere gezelschap van buitenbeentjes is Tarn dan nog weer één van de besten.

Het is verleidelijk om van Tarn te spreken als van de kluizenaar van Inverness. Maar het is een gevaarlijk woord. Verschijnselen als verzuurdheid, vervreemding van het mensdom, vermolming, beschimmeling, die wij met het wereldlijke kluizenaarschap zo gemakkelijk — en vaak niet ten onrechte — vereenzelvigen, bleven hem bespaard. Een zekere lichte ironische skepsis en neiging tot achterdocht was hem misschien niet vreemd, maar hij paarde deze aan zeer warme gevoelens, aan het vermogen om vele en heel goede vrienden te maken en om een intens levend innerlijk contact met het mensdom (èn met het menselijk verleden, dat hij als historicus beschreef) te ontwikkelen en te handhaven. Hij is ook zijn leven lang, getuige zijn werk, opvallend jeugdig gebleven, inclusief niet alleen de frisse levendigheid, maar ook de aggressiviteit, die bij dat begrip behoort (zij het constant gepaard aan een onverstoorbare Britse hoffelijkheid): wie, die zijn laatste grote werk leest, dat over Alexander de Grote van 1948, zou, als hij het niet wist, ook maar een ogenblik kunnen vermoeden, dat dit boek door een bijna tachtigjarige is geschreven? Het straalt niet alleen intelligentie, maar ook geest en ontembare levendigheid in de allerhoogste mate uit. Bovendien vertoont Tarn voor een „kluizenaar” een opvallend helder begrip voor wat mensen zijn en kunnen zijn, en een zeer bijzonder ontwikkeld gevoel voor allerlei praktische zaken, waarmee de historicus onvermijdelijk te maken krijgt, bijv. militaire dingen en scheepsproblemen. Hij was met name een vooraanstaand

deskundige voor de antieke marinegeschiedenis: hij *wist* wat een schip en vooral ook wat een riem was, en dat is meer dan men van de meeste historici kan zeggen: wat die op hun studeerkamers, in zalige onbewustheid van hun onkunde, roeischepen vermogen te laten doen, grenst maar al te vaak aan het onbeschrijfelijke. Maar bij Tarn treft men nooit schimmelige of ongere studeerkamergeleerdheid. Hij had trouwens nog allerlei andere 'accomplishments' dan deskundigheid in militaire zaken en scheepsproblemen. Ik citeer uit een brief van één van zijn vrienden: 'he was a noted shot, a skilful fisherman, a good pianist and I think the best dancer of a waltz that I have ever seen'. Gegeven het feit, dat een historicus *alles* moet zijn, is dit waarlijk niet gering; in ieder geval is het niet bepaald het beeld van een kluizenaar, dat hier voor ons oprijst!

In het wonderschone boekje *The treasure of the isle of mist*, dat hij oorspronkelijk schreef voor zijn jeugdige dochter, die ziek lag 2), een fijnzinnig sprookje, dat men welhaast een *epullion* op zijn geliefde Schotse land zou kunnen noemen — door dit boekje behoort hij, die een sieraad van de Britse wetenschap was, ook aan de Britse letterkunde —, noemt Tarn, die onder het pseudonym 'The student' een grote plaats in het verhaal inneemt, zichzelf ergens half schertsend 'a musty old scholar'. Het is het laatste wat hij ooit is geweest. Tarn was ongetwijfeld een gevoelig man, die op zijn tijd graag alleen was, vooral temidden van zijn boeken of de schone natuur; maar een vereenzaamde was hij niet.

Er is nog een eigenaardigheid bij de historicus Tarn op te merken, die hij trouwens met de meeste Britse geleerden deelt; ik bedoel zijn neiging om rustig aan te doen: hij gunde zich in ruime mate de „incubatietijden”, die voor iedere historicus onmisbaar zijn, maar... die niet iedere historicus zich gunt; zijn vier grote werken zijn door resp. 14, 11 en 10 jaren van elkaar gescheiden 3).

Het zijn in hoofdzaak twee gebieden, waarop Tarn zich bewogen

2) Thans uitgegeven door de Oxford University Press. "The isle of mist" is Skye, één van de Hebriden: Tarn's vrouw was vandaar afkomstig.

3) *Antigonos Gonatas* (1913); *Hellenistic civilisation* (1927); *The Greeks in Bactria and India* (1938); *Alexander the Great* (1948).

heeft: de antieke marinegeschiedenis en de geschiedenis van het Hellenistisch tijdvak. Het eerste gebied neemt naar omvang een heel bescheiden plaats in zijn oeuvre in; maar zijn betekenis op dit terrein is niettemin bijzonder groot. Ik weet niet veel meer te noemen dan twee artikelen (over het antieke oorlogsschip, van 1905; over de scheepscijfers in de eerste Punische oorlog, van 1907) en het overzicht over de Romeinse marinegeschiedenis, dat verborgen ligt in Sandys' *Companion to Latin studies* (van 1910), waar helaas slechts weinigen het zoeken. Maar hoe eminent werk is dit: de beide artikelen, meer dan 50 jaar oud, blijven onmisbaar en in allerlei opzicht onaantastbaar uitgangspunt voor een ieder, die in deze materie wil werken; en het stuk in Sandys' companion is wellicht — met zijn veel latere *Hellenistic civilisation* — het voortreffelijkste dat Tarn ooit geschreven heeft: het overzicht over de Romeinse marinegeschiedenis, dat hier binnen een bestek van 12 bladzijden is neergeschreven in een tot de hoogste perfectie gesublimeerde telegramstijl, is zonder voorbehoud tot de huidige dag het beste wat over dit thema bestaat.

Maar hier is het dan ook vrijwel mee bekeken. Tarn's vurige belangstelling voor het Hellenisme is even oud als die voor de antieke marinegeschiedenis; maar de laatste blijft in hoofdzaak jeugdliefde, terwijl het Hellenisme hem van begin tot eind, met name ook in zijn grote werken, bezeten heeft. Slechts een enkele maal nog komen de beide gebieden van Tarn's belangstelling bij elkaar, als in een klein boekje over *Hellenistic military and naval developments* (1930) het belangrijkste hoofdstuk gewijd wordt aan de Hellenistische marinegeschiedenis. Maar hier duikt de oude jeugdliefde dan ook op als een facet, en niet meer, van de thans volmaakt overheersende belangstelling voor het Hellenisme. Ook hier levert Tarn werk van groot formaat: een ernstige, warme, diepgewortelde liefde voor de Hellenistische cultuur, een weergaloze eruditie, een scherpzinnigheid, die bijkans 'uncanny' lijkt, en dan ook nog zijn unieke wijze van schrijven. Het stijlniveau van de doorsnee Britse historicus ligt hoog, hoger dan in enig ander land, behoudens, wellicht, Frankrijk. Maar in dit hoge gezelschap behoort

Tarn dan nog weer tot de topklasse. Een tot het uiterste opgevoerde bondigheid, waaraan de helderheid niettemin nooit wordt opgeofferd, een fijne, soms bijtende humor van de beste Britse soort, een levendigheid van visie, die tegen de noden van de ouderdom volmaakt bestand bleef. Als stilist was Tarn een kunstenaar, niet alleen in het schone verhaal, dat hij voor zijn jonge dochter schreef, maar ook in zijn wetenschappelijk werk: ook daar, waar men tegen de inhoud van een betoog van Tarn verzet voelt rijzen, blijft de lectuur van zijn werken altijd een hoog artistiek genot.

Waar men verzet voelt rijzen... Het zou inderdaad wel een wonder zijn, als in een zo levendig en kortaangebonden man als Tarn niet ook de *défauts de ses qualités* aanwezig zouden blijken. Daar is wel eens een zekere overspanning van de intelligentie, een overscherpzinnigheid, die niet meer overtuigt; onder de hyperintelligenten is er trouwens uiteraard nooit iemand, die daar *altijd* aan ontsnapt. Daar is ook wel eens een te grote simplificatie van de verleden werkelijkheid, een tekort aan nuancering, dat ongetwijfeld verband houdt met Tarn's bondige stijl; wel eens: men kan waarlijk niet zeggen, dat Tarn *in het algemeen* te weinig zin heeft voor fijne schakeringen, in tegendeel. Daar is ook wel eens een zekere neiging om theorieën, die op zijn minst aanvechtbaar zijn, in bijzonder apodictische vorm te poneren; het is, alweer, correlaat met zijn bondige, afgebeten stijl. Daar is ook wel eens een teveel aan achterdocht tegenover de betrouwbaarheid der overlevering, een neiging tot hypercritiek dus, die samengaat met een tekort aan critiek tegenover de voor de verworpen overlevering in de plaats gestelde eigen theorieën. In één woord, er zit in Tarn een zeker element van uitdagendheid, dat hem wel eens te machtig wordt; in al zijn geschriften vertoont het zich op zijn tijd en het wordt er met het toenemen der jaren vooral niet minder op: ik heb niet voor niets gezegd, dat Tarn zijn leven lang bijzonder jeugdig is gebleven. Anderzijds was er ook wel eens een zekere neiging tot romantische idealisering, bijv. in het boek over Alexander: hier is niet Tarn's vlijmscherpe intellect in het geding, maar de gevoeligheid en warmte, die ook deel van zijn persoon waren.

Het zou echter dwaas zijn, op deze dingen te veel nadruk te leggen. Ik heb niet voor niets mij gedwongen gezien, bij de signalering van Tarn's „zonden” tot vervelens toe het woordje *wel eens* te herhalen. Men vergelijke Tarn met de oudere en eveneens rijk begaafde Beloch, wiens invloed hij ongetwijfeld onderging en met wie hij tot zekere hoogte verwant was. Hoe oneindig veel grover en geoutreerder is Beloch's hypercritiek dan die van de fijne Tarn. Bij Beloch is de hypercritiek alomtegenwoordig, bij Tarn is zij het incidenteel uitschieten van een in het algemeen beheerst critische geest. Beloch's hypercritiek kan men vaak met een geergerd schouderophalen afdoen, omdat het al te gek is; bij Tarn kan men dat nooit: als *hij* zich aan hypercritiek te buiten gaat, is er altijd iets aan de hand: een netelig, gewoonlijk door *hem* ontdekt probleem in de overlevering, waarmee de tegenstander geducht zal moeten worstelen, voordat hij Tarn's ongelijk kan aantonen. M.a.w. Tarn's hypercritiek is vrijwel steeds vruchtbaar, omdat zij anderen aan het denken en werken zet en zo de zaak verder brengt; die van Beloch is maar al te vaak steriel.

Op geen van de werken van Tarn is zoveel critiek geoefend als op de twee laatste, *The Greeks in Bactria and India* (1938) en het boek over Alexander (1948). En niet zonder reden; maar hoeveel voortreffelijks staat er ook in deze werken niet tegenover. Wat het eerstgenoemde betreft: Tarn stond hier voor de schier hopeloze taak om het Griekse en Indische materiaal tot een synthese te verenigen; hij *wist*, dat de brug, die hij sloeg, gebrekkig en voorlopig *moest* zijn; hij *verwachtte* veel critiek en *wenste* die. Is er ook maar één onder zijn vele critici, die met de hand op het hart van dit even geleerde als originele boek zou durven verklaren: ik zou willen, dat het ongeschreven was gebleven? Neen, de grondslag is er en hij laat zich noch wegdenken noch wegwensen. Anderen zullen Tarn's resultaten uitbouwen en corrigeren; maar zij zullen van hem blijven uitgaan.

En wat het boek over Alexander betreft, het zwak daarvan ligt hierin, dat Tarn een te geïdealiseerd beeld van Alexander geeft: niet ten onrechte is er door de critiek gezegd, dat Alexander hier

wel iets te veel weg heeft van een Engelse gentleman, — wat hij toch bepaald niet was. Maar hoeveel magistraals staat hier niet tegenover, vooral in het lijvige tweede deel, dat de *Studies* bevat. Neem bijv. het hoofdstuk over Curtius Rufus, een Alexanderhistoricus van zeer slechte reputatie. Tarn heeft zijn werk nog eens doorgeanalyseerd en hij komt tot een zachter, althans veel genuanceerder beoordeling: hij schildert hem als een rijk begaafd man, die een voortreffelijk geschiedschrijver had kunnen zijn, maar die, toegevend aan gemakzucht en nonchalance, maar al te vaak met zijn muts gooide en een soort van cynisch-spottend spel met zijn lezers speelde, om dan plotseling, als hij een aanvechting kreeg, zo voor de afwisseling eens te tonen, wat hij *kon* doen, als hij maar *wilde*. Eén korte aanhaling (het gaat hier om Curtius' behandeling van het hoogverraadsproces tegen Philotas en Amyntas, twee officieren van Alexander): Philotas and a lesser general, Amyntas, were put on trial for treason before the army; Philotas was condemned to death and Amyntas acquitted; so much is matter of history. Philotas' speech in his own defence (VI, 10, 37 sqq. bij Curtius) is rhetoric of the worst school type. At this point one imagines Curtius saying to a reader: 'So you don't like my speeches? They *are* rather terrible, aren't they? But I'll show you what I could do if I could be bothered', and he wrote the speech of Amyntas (VII, 1, 18 sq.). Rhetoric is thrown to the winds; we have a plain soldier, conscious of his innocence, stating the facts quite simply in the belief that that should secure his acquittal — as it did. Men moet een artiest zijn om zo in een paar scherpe zinnen een welgelijkend, levend portret te geven van een oude geschiedschrijver. Wel begenadigd hij die, dicht bij de tachtig, zo levendig en geestig vermocht te schrijven en bovendien nog volmaakt gelijk had ook. En dit is maar één greepje uit talloze.

Tarn ontving in zijn lange leven vele onderscheidingen. Hij was o.a. eredoctor van Edinburgh en lid van de Britse Akademie; in 1952, 83 jaar oud, dus veel te laat, ontving hij een *knighthood*; en — last, but not least — he was Honorary Fellow of Trinity te Cambridge, zijn eigen oude College. Dit laatste was, ook in Britse

ogen, de belangrijkste onderscheiding, die hij ontving. Als ik ook maar iets van Tarn's persoon begrijp, was hij geen man om onderscheidingen te zoeken: hij kreeg ze, omdat hij ze verdiende.

Ik heb mij vaak de vraag gesteld, waarom deze man, die tot een gans andere wereld behoorde dan ik, die een volle generatie van mij afstond, die ik nooit had ontmoet, wiens stem alleen maar uit de verte, door zijn geschriften heen, tot mij doorklonk, mij zo na aan het hart lag, nader dan menige andere, toch oprecht bewonderde vakgenoot. Ik heb deze vraag nooit bevredigend vermogen te beantwoorden: ik weet het niet; maar het was wel zo.

En hiermee ben ik aan het eind gekomen van mijn posthume hulde aan de „kluizenaar van Inverness”.

J. H. THIEL